

HET FAVV IS GEEN BIG BROTHER

Uit ons gesprek met gedelegeerd bestuurder Gil Houins onthouden we dat het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) niet alleen de veiligheid van ons voedsel nastreeft, maar ook dagelijks in de weer is om te zorgen dat opkomende ziekten en plagen onmiddellijk snel en doeltreffend worden aangepakt. – *Patrick Dieleman*

An het gesprek namen ook Jozef Hooyberghs, hoofd van de sectie Dierengezondheid (midden op foto), en David Michelante van de directie Plantenbescherming en Veiligheid van de Plantaardige producten (rechts op foto) deel.

M&T Wat is het moeilijkste om aan te pakken bij een acute uitbraak van een opkomende dierenziekte?

Gil Houins: "Ik denk dat het essentieel is om zo snel mogelijk op te treden. Bij de uitbraak van blauwtong in 2006 heeft het toch een tijdje geduurd vooraleer wetenschappers een naam konden klevan op de vastgestelde symptomen. Ondertussen had de ziekte zich al sterk verspreid. Gelukkig kon de vaccinatiecampagne het

probleem toen oplossen. Daarom hebben we een drietal jaar geleden een protocol afgesloten met DGZ en de Waalse tegenhanger Arsia, om verdachte gevallen van abortus bij runderen en kleine herkauwers op te volgen. Elke abortus heeft een oorzaak. Door uit te maken welke ziekte die veroorzaakte, worden ook snel nieuwe ziektes gedetecteerd. We hebben ook een budget voorzien voor het bijhouden van een serotheek op basis van onderzochte bloedstalen. Toen in december 2011 het schmallenbergvirus de kop opstak, konden we dankzij stalen uit de serotheek uitsluitsel geven dat de ziekte pas enkele maanden daarvoor was opgedoken in onze veestapel. De uitdaging is om die informatie zo snel mogelijk te krijgen. Daarom is de meldingsplicht, in het

bijzonder die van bepaalde dierenziekten zo belangrijk. De dierenartsen zijn daarvoor mee verantwoordelijk."

M&T Hoe bereiden jullie zich voor op mogelijke bedreigingen, zoals bijvoorbeeld op het West-Nijlvirus dat in het zuiden van Europa voorkomt?

Jozef Hooyberghs: "Het West-Nijlvirus, dat sporadisch in Zuid-Europa voorkomt, was de aanleiding om onze brochure 'Opkomende Dierenziekten' uit te geven. We doen aan monitoring, door testen uit te voeren op bloedstalen die we voor andere doeleinden binnenkrijgen. Dat gebeurt vooral voor pluimvee. Tot nu toe hebben we gelukkig nog geen enkele besmetting kunnen vaststellen. Paarden zijn de belangrijkste potentiële slacht-

offers, en daarvoor bestaat een vaccin. De eigenaars zijn vrij om hun dieren al dan niet te vaccineren, afhankelijk van het risico dat zij denken te lopen. We stellen vast dat dit vooral gebeurt bij sportpaarden die internationaal actief zijn.”

M&T Internationale handel en transport bevorderen sterk de verspreiding van dergelijke ziekten. Hoe gaan jullie daarmee om?
Houins: “In de grensposten, zoals op luchthavens, is altijd een dierenarts aanwezig, zelfs ‘s nachts wanneer gemeld wordt dat er dieren zullen aankomen. Net als hun collega’s voor de plantaardige sector bekijken ze de binnenkomende

bekend. We stellen ons streng op, omdat we de dieren van onze veehouders willen beschermen.”

M&T Aan de oostgrens van Europa, in Wit-Rusland, heerst Afrikaanse varkenspest. Hoe verloopt de coördinatie van de preventie op Europees vlak?

Hooyberghs: “Daartoe zijn er bij de Europese Commissie een aantal Permanente Comité’s actief, met vertegenwoordigers van alle lidstaten. Er zijn comité’s voor de veiligheid van de voedselketen, voor plantenziekten en ook voor diergezondheid. Die komen minstens een keer per maand samen, en ze kunnen ook op zeer

Comité, om de aanpak te coördineren. Bij de Aziatische fruitvlieg (zie ook *Management&Techniek* 11 van 7 juni) die opgerukt is vanuit Zuid-Europa, hebben we moeten vaststellen dat het – gezien de ruime verspreiding – geen zin had om daar een quarantaine-organismerestatus aan te geven. We beperken ons daarom tot monitoring van de aantasting. Met de maïswortelboorder hebben we bijvoorbeeld wel succes gehad. Die was wellicht met het vliegtuig uit Amerika meegekomen. We hebben die plaag rond Zaventem onder controle gekregen. Er zijn ook exemplaren via Amerikaanse legervliegtuigen in ex-Joegoslavië beland. Die

Dankzij internationale handel en snel transport via vliegtuigen kunnen nieuwe plagen zoals de maïswortelboorder en de Aziatische fruitvlieg vanuit verre landen voor invasies zorgen.

dieren of planten op basis van een risico-evaluatie, die vooraf gemaakt wordt op basis van de risico’s die zich stellen in het land van oorsprong. Op internationaal vlak worden kaarten bijgehouden van de plaatsen waar bepaalde ziektes of plagen voorkomen (zie kader). Een aantal jaar geleden wilde een Belgisch dierenpark een olifant invoeren uit Nepal. De uitbater belde me persoonlijk om zich te beklagen over hoe moeilijk mijn medewerkers zich wel opstelden. Ik heb hem geantwoord dat we dat dier weigerden omdat in Nepal mond-en-klauwzeer voorkomt, en we niet het risico wilden lopen dat die ziekte zich hier zou verspreiden. Dergelijke preventieve maatregelen zijn niet altijd goed

korte termijn worden samengeroepen voor acute problemen. Volgende week (n.v.d.r.: midden juni) is er een vergadering waar de Afrikaanse varkenspest op de agenda staat. Daar wordt de situatie doorgesproken en eventueel worden er ook maatregelen genomen om de Europese Unie te beschermen, als dat nodig zou blijken.”

M&T Is dat anders in de plantaardige sector?

Houins: “In de plantaardige sector was er deze week bijvoorbeeld een melding van paprikasnuitkever in Nederland. Vandaag komen experts uit alle lidstaten samen in het kader van het Permanent

.....
Gil Houins: “Uiteraard kost traceerbaarheid geld aan de bedrijven. Maar we hebben dat nodig om problemen te beheersen.”
.....

aantasting breidt zich uit naar het oosten als een olievlek. Dit bedreigt ook Beieren, de Elzas en Zwitserland. Bij ons hebben we feromoonvallen geplaatst rond de luchthavens en langs autowegen. Dankzij onze snelle en strikte aanpak van toen vinden we nu al bijna 10 jaar geen maïswortelboorders meer. Voor de *Drosophila suzukii* is het – gezien het verspreidingspatroon – te laat om dit op dezelfde manier aan te pakken.”

M&T Wat communiceer je naar het grote publiek, wanneer er een nieuwe ziekte of plaag opduikt?

Houins: “Eerst maken we altijd duidelijk of die ziekte of plaag een gevaar inhoudt voor de volksgezondheid. Varkenspest kan bijvoorbeeld niet worden overgedragen van varkens naar mensen. Toen in 2007 het aantal gevallen van Q-koorts sterk toenam in Nederland, verschenen in de pers artikels die een verband legden met melkproducten. Ons Wetenschappelijk Comité concludeerde toen dat het niet met 100% zekerheid kon uitgesloten worden, dat er totaal geen risico op besmetting is na contact met zuivelproducten. Daarom zijn we toen gestart met het monitoren van melk van de enkele bedrijven die bij ons aangetast waren. Dat gebeurde op onze eigen kosten. Toen er

Het FAVV houdt een serotheek bij op basis van bloedstalen van foetussen die onderzocht werden naar aanleiding van een abortus. Daarmee kon het in december 2011 uitsluitsel geven dat het schmallenbergvirus pas enkele maanden daarvoor was opgedoken in onze veestapel.

een vaccin beschikbaar kwam, hebben we de positieve bedrijven verplicht om te vaccineren. Het FAVV heeft het vaccin betaald.

Ons crisiscentrum werkt scenario's uit om specifieke crisissen aan te pakken, en organiseert ook oefeningen daarvoor. Traceerbaarheid is essentieel, zowel voor dieren- als plantenziekten. Het is belangrijk dat we in geval van een ziekte of quarantaineorganisme snel kunnen teruggaan naar de oorsprong, om van daaruit te volgen waar de producten of dieren naartoe gegaan zijn. Wanneer we een dier met 2 verschillende oormerken blokkeren in het slachthuis, dan is dat omdat de traceerbaarheid essentieel is. Bij de problemen met paardenvlees hebben we gezien dat de traceerbaarheid perfect was. Na slechts enkele dagen konden de lidstaten het probleem koppelen aan een slachthuis in Roemenië, en daarna het probleem beheren." David Michelante: "Twee jaar geleden hadden we een soortgelijk probleem met aardappelen. We werden toen door de Nederlandse autoriteiten geïnformeerd over een partij met ringrot besmette consumptieaardappelen afkomstig uit België. We gingen ter

plaatse het probleem bekijken, en stelden vast dat die aardappelen verkocht werden naar Duitsland en nadien doorverkocht naar Nederland. We organiseerden een overleg met de Nederlandse collega's en stelden vast dat het om een frauduleus lot aardappelen ging, dat werd geteeld van niet-gecertificeerd pootgoed. Het was hoevepootgoed afkomstig uit Nederland, dat hier voor rekening van de Nederlandse eigenaar, en zonder vooraf te zijn aangegeven, geplant werd door een Belgi-

sche loonwerker. De traceerbaarheid heeft ons toen perfect geholpen om te ontdekken wat er verkeerd was gelopen. Achteraf bleek dat die Nederlander dat systematisch deed."

Houins: "We hebben in 2012 in samenwerking met de sector een oefening georganiseerd, om de traceerbaarheid van aardappelen te testen. De resultaten daarvan werden teruggekoppeld met de sector. Uiteraard kost het organiseren van traceerbaarheid geld aan de bedrijven, maar we hebben dat instrument nodig om een acuut probleem te kunnen beheersen."

M&T Welke belangrijke praktische raad wil je nog meegeven aan onze land- en tuinbouwers?

Houins: "Ik zou graag zien dat ze zich abonneren op de (gratis) nieuwsbrieven van het FAVV. Wanneer zich een bijzonder geval stelt, kunnen we via de nieuwsbrief onmiddellijk alle mensen uit de sector verwittigen en aanbevelingen geven voor maatregelen. Een tweede raad is dat ze alert blijven. Hoe sneller een bedreiging wordt vastgesteld en aangegeven, hoe beter dit is voor de aanpak. Wij hebben niet alles in handen, het FAVV is geen *big brother*. Ik heb bijna 700 medewerkers, die op de baan zijn voor 144.000 bedrijven. Men moet niet de illusie hebben dat wij alles weten. De sector moet zichzelf verdedigen, en wij zullen hen daarin bijstaan."

Je kan de nieuwsbrieven van het FAVV terugvinden op www.favv.be onder 'Publicaties' en dan kiezen voor 'Nieuwsbrieven'. Daar vind je ook een link om je te abonneren.

INTERNATIONALE ORGANISATIES

Er bestaat een netwerk van *Chief Veterinary Officers* die mekaar treffen in de vergaderingen van de wereldorganisatie voor diergezondheid OIE (*Office International des Epizooties*). De OIE is gevestigd in Parijs, maar het kantoor voor West-Europa bevindt zich in het gebouw van het FAVV (www.oie.int). Voor de plantaardige sector komen

de *Chief Plant Health Officers* samen binnen de IPPC, *International Plant Protection Convention*. Die is georganiseerd in regionale organisaties. Voor Europa is dat de OEPP/EPP (European and Mediterranean Plant Protection Organization, www.eppo.int).

ALERT ZIJN VOOR OPKOMENDE DIERZIEKTEN

De laatste jaren zijn opkomende dierziekten een reële bedreiging geworden voor de dierlijke sector. Ook ziekten die in een bepaald gebied bestonden en uitgeroeid werden of verdwenen zijn, zoals mond- en klauwzeer en de varkenspest, kunnen opnieuw opduiken. – Jozef Hooyberghs & Michaël Vandecan, FAVV

Er zijn verschillende soorten opkomende dierziekten. Het kan gaan om een ziekte die in onze streken nog nooit voorkwam (zoals de gekkekoenziekte vóór 1986, het schmallenbergvirus vóór 2011), een ziekte die in een exotisch land voorkomt en zich naar een nieuw gebied verspreidt (blauwtong), een evoluerende ziekte (mutaties van het aviaire influenzavirus om zo een meer pathogeen karakter te krijgen), of een ziekte die in een bepaald gebied voorkomt en een stijgend aantal nieuwe gevallen kent (Q-koorts in Nederland sinds 2007). Daarnaast duiken sommige ziekten die al een tijdje van de radar

.....

De bioveiligheid op je bedrijf verbeteren is de eerste stap om opkomende ziekten te vermijden.

.....

verdwenen waren, zoals brucellose en tuberculose, terug op.

Epidemieën en hun gevolgen

De Europese Unie werd in de loop van de laatste 10 jaar geconfronteerd met ver-

schillende grote epidemieën van opkomende dierziekten, zoals de vogelgriep en blauwtong. Daarnaast bedreigen sommige ernstige dierziekten de Europese veestapel als gevolg van de geografische nabijheid van risicolanden (varkenspest in Rusland, mond- en klauwzeer in Turkije ...). Deze ziekten kunnen belangrijke gevolgen hebben voor de volksgezondheid (op de mens overdraagbare dierziekten zoals vogelgriep of Q-koorts), voor de diergezondheid (uitval, verwerpingen) en op sociaal en economisch vlak (slachttingen in de haarden, terugval van de productie ...). Zij hebben dus nauw betrekking op de sector van de dierlijke primaire

productie en de veehouders in het bijzonder. Wereldwijd duiken er de laatste jaren regelmatig nieuwe infectieziekten bij dieren op. Een groot deel daarvan wordt door insecten overgedragen. Daarom is een goede monitoring van insecten zeer belangrijk.

Risicofactoren en bioveiligheid

De voornaamste risicofactoren bij opkomende dierziekten zijn de globalisering van het toerisme en van de handel, de klimaatverandering (opduiken van nieuwe vectoren), het toenemende contact tussen mens en dier (denk aan de kinderboerderijen), het contact met wilde dieren (ziekttereservoirs), de intensifiëring van de dierlijke productie (met daardoor een snellere overdracht van ziekten) en de genetische evolutie van de voor de ziekte verantwoordelijke micro-organismen. De verbetering van de bioveiligheid op de boerderijen is de eerste stap om opkomende ziekten te vermijden, of om in elk geval de verspreiding ervan te beperken. Onder bioveiligheid verstaan we het treffen van alle nodige maatregelen om de risico's op insleep en de verspreiding van de ziekteverwekker op landbouwbedrijven, de overdracht ervan naar buiten toe en de verdere uitbreiding ervan tot een minimum te herleiden. Op de hoeve is het zeer belangrijk dat er bijzondere aandacht wordt geschonken aan de bioveiligheid. Zo moeten dieren en dierlijke producten onder strikte gezondheidsgaranties worden binnengebracht. Daarnaast moet materiaal dat op de hoeve wordt gebruikt, gereinigd en ontsmet worden binnengebracht en moet een optimale hygiëne van de stallen (zoals een effectieve bestrijding van ongedierte), het materiaal en de vervoermiddelen worden nagestreefd. Tot slot zijn voorzorgsmaatregelen voor bezoekers (quarantaine, kledij, voetbaden) essentieel.

Bestrijdingswijzen

In overleg met verschillende partners – FOD Volksgezondheid, CODA (Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie), DGZ, Arsia (de Franstalige tegenhanger van DGZ), dierenartsen op het terrein, veehouders ... – heeft het FAVV de bestrijding van dierziekten die in België zijn opgekomen op verschillende manieren aangepakt. In 2012 verkreeg ons land een blauwtongvrije status dankzij (onder meer) serologische tests en een beleid van verplichte

vaccinatie en monitoring van de insecten die het virus overdragen. Naar aanleiding van de ziekte Q-koorts, die in Nederland opdook in het geitenbestand, werden in ons land preventieve acties genomen,

Check je dieren dagelijks, probeer verdachte tekenen vroegtijdig op te sporen en breng bij twijfel snel je dierenarts op de hoogte.

zoals het regelmatig testen van tankmelk van kleine herkauwers, het toepassen van strikte hygiënische maatregelen en de verplichte vaccinatie van positieve geitenbestanden. Zodra het schmallenbergvirus werd geïdentificeerd, werden tests uitgevoerd op foetussen van herkauwers na abortus of verwerping (een van de zware ziekteverschijnselen). Door dit actieve toezicht

en een serologische opvolging van de populaties herkauwers kon worden aangetoond dat deze ziekte een relatief beperkt en kortstondig effect had. Dankzij een internationaal overlegd sanitair bestrijdingsbeleid (met een verbod op het gebruik van dierlijk meel in diervoeders, een strikt beheer bij het handelsverkeer van dieren, vroegtijdige opsporing van risicodieren, in het slachthuis verwijderen van gespecificeerd risicomateriaal afkomstig van gevoelige soorten), viel het aantal in België opgespoorde gevallen van de gekkekoeienziekte van een veertigtal gevallen per jaar in het begin van de jaren 2000 terug naar geen enkel geval sinds 2007.

Symptomen vroegtijdig opsporen

Het is bijna onmogelijk om te voorspellen welke de volgende opkomende dierziekten zullen zijn. Daarom is het van cruciaal belang dat zowel fokkers als dierenartsen het nodige professionalisme en de grootste waakzaamheid aan de dag leggen om de klinische en soms zware symptomen vroegtijdig op te sporen. Door samen te werken met de overheid (via de dierengezondheidsverenigingen en de verplichte aangifte aan het FAVV) kan een epidemie van een besmettelijke ziekte tijdig worden ingeperkt, vooraleer ze oncontroleerbare proporties aanneemt. Intussen volgt de overheid elke dag de gezondheidstoestand van de veestapel op, in België via samenwerking tussen de verschillende gezondheidsdiensten en wereldwijd via meldingen van ziekten op Europees en internationaal vlak. ■

HET FAVV INFORMEERT JE

Meer inlichtingen over opkomende dierziekten vind je in een informatiebrochure van het FAVV. Hierin lees je onder meer welke elementen het opkomen van dierziekten in de hand werken, welke rol veehouders kunnen spelen in de bestrijding van opkomende dierziekten en wat het beleid van de Europese Commissie op dit vlak inhoudt. Je kan deze brochure downloaden via www.favv.be > Publicaties > Thematische

publicaties > Opkomende dierziekten: informatiebrochure voor veehouders of telefonisch bestellen bij je provinciale controle-eenheid. Bijkomende info over de risicofactoren vind je in een recent advies van het Wetenschappelijk Comité via www.favv.be > Wetenschappelijk Comité > Adviezen > Advies 06-2013.

NIEUWE PLAGEN BEDREIGEN ONZE PLANTENWERELD

De modernisering van transportmiddelen en de invoer van producten van overal ter wereld hebben bijgedragen aan de stijging van onze welvaart. Maar is dit alleen maar positief? Op die manier reisden ook nieuwe organismen naar onze streken.

– Walter Van Ormelingen, David Michelante & Vera Huyshauwer, FAVV

Onze inheemse flora krijgt het zwaar te verduren door de insleep van nieuwe ziekten en plagen die hier geen natuurlijke vijanden hebben. Mede door de klimaatverandering kunnen ze zich snel uitbreiden, zijn ze vaak moeilijk te bestrijden en brengen ze schade toe aan onze landbouwproductie en aan de natuur.

Tomatenmineermot

Tuta absoluta is een mineermotje dat oorspronkelijk afkomstig is uit Zuid-Amerika (zie *Management&Techniek* 12 van 21 juni). In 2010 zette het FAVV een monitoringscampagne op in pakstations van tomaten om de aanwezigheid ervan op te sporen. Op 7 van de 10 locaties werden volwassen motten gevonden in speciaal uitgezette feromoonvallen. Van de 19 monsters waren er 16 besmet. Deze vaststellingen werden gerelateerd aan de invoer van tomaten uit Spanje en Marokko. In die landen werd *Tuta absoluta* al eerder aangetroffen. Dezelfde monitoring in 2011 leverde vergelijkbare resultaten op: van de 14 monsters waren er 10 besmet.

Intussen heeft deze mineermot zich in ons land gevestigd en richt ze schade aan in verschillende teelten. Hoewel ze een duidelijke voorkeur heeft voor tomaten, komt ze ook voor op aubergine, paprika, aardappel en diverse andere gekweekte of wilde soorten uit de Solanaceae-familie (nachtschadeachtigen). Het gevaar van *Tuta absoluta* schuilt erin dat ze zich zeer snel kan vermenigvuldigen en dat ze goed aangepast is aan ons klimaat. De soort kan overwinteren als eitje, pop of volwassen exemplaar. Zolang er voedsel beschikbaar is, gaan de rupsen niet in diapauze, dit is een vorm van rust om een

ongunstige periode te kunnen overleven. Er kunnen zich naar schatting tot 10 generaties per jaar ontwikkelen. Alle bovengrondse plantendelen kunnen in elk ontwikkelingsstadium worden aangetast. Daardoor kan je het hele teeltseizoen schade verwachten zoals rotting van de vruchten, misvorming van de stengels en zelfs afsterven van de plant. De aanwezigheid van deze mot heeft ook nadelige gevolgen voor de export van onze groenten.

Aziatische boktor

Een van de belangrijkste opkomende bedreigingen voor onze inheemse loofbomen zijn de Aziatische boktorren

Anoplophora chinensis en *Anoplophora glabripennis*. De belangrijkste insleeproute in de EU voor *A. glabripennis* is houten verpakkingsmateriaal. *A. chinensis* komt mee met zendingen bonsai en kleine loofbomen bestemd voor aanplanting. Beide boktorren zijn zeer polyfaag, ze kunnen vrijwel alle loofboomsoorten (lesdoorn, wilg, populier, berk ...) aantasten. De kevers leggen hun eieren in de bastspalten van één of meerdere bomen. De larven vreten zich in de bast en maken grote ovale boorgangen in het hout. Hierdoor verzwakt de boom en uiteindelijk sterft hij helemaal af. Soms kan houtzaagsel hun aanwezigheid verraden, maar vaak worden besmettingen pas gedetecteerd

Feromoonvallen verschaffen ook de teler nuttige informatie over de populatie wanneer *Tuta absoluta* in kleinere aantallen aanwezig is.

teerd als de volwassen insecten uitvliegen. De volwassen kevers zijn vrij opvallend. Je kan ze herkennen aan hun zwarte kleur, met onregelmatige witte stippen. De tasters en de poten zijn ook zwart met witte delen. Beide boktorren knagen een rond uitvlieg gat met een doorsnede van 9-15 mm. Nieuwe aantastingen ontstaan vaak vlakbij een waardplant of opgeslagen besmet hout. Omdat Aziatische boktorren zeer moeilijk te bestrijden zijn, neemt men maatregelen om hun introductie te verhinderen. Zo is het gebruik van het plantenpaspoort verplicht voor het in de handel brengen van bepaalde waardplanten die afkomstig zijn uit aangetaste gebieden of landen. Ook moeten ingevoerde zendingen steeds

.....
Strengere controles beschermen inheemse plantensoorten en economische belangen van de plantaardige sector.

vergezeld zijn van een fytosanitair certificaat. Alle houten verpakkingsmateriaal dat binnenkomt in de EU, moet behandeld zijn volgens de vereisten van de ISPM15-norm – een fytosanitaire norm opgesteld door de *International Plant Protection Convention* die een deelorganisatie is van de FAO – en een geldig merkteken dragen. Sinds 1 april verrichten alle lidstaten van de EU hiervoor invoercontroles op houten verpakkingsmateriaal van uit China ingevoerde steenproducten. In dergelijk materiaal trof men de afgelopen jaren herhaaldelijk boktorren aan. Niet-conform verpakkingsmateriaal wordt uit de zending verwijderd en vernietigd door een erkende inrichting. Controleurs van het FAVV zoeken deze insecten via visuele controles. Tijdens het seizoen 2012-2013 werden deze inspecties systematisch uitgevoerd op alle boomkwekerijen die sierplanten of loofdragende bosbomen vermeerderen of in de handel brengen. Die worden elk jaar bezocht in het kader van de reglementering voor plantenpaspoorten. Er werden 511 kwekerijen geïnspecteerd. De verkooppunten van sierplanten worden steekproefgewijs gecontroleerd (108 tuincentra). Daarnaast vonden ook inspecties plaats in 141 aanplantingen van

1 De Aziatische boktor maakt grote gangen in niet-behandelde houten verpakkingen, maar ook in bomen. Daarom vormt hij een ernstige bedreiging voor onze boomkwekerijen en bossen. **2** Sinds 1 april verrichten de lidstaten gerichte controles op houten verpakkingen van uit China ingevoerde steenproducten. Die moeten behandeld zijn volgens de vereisten van de ISPM15-norm en een geldig merkteken dragen.

openbaar groen en 77 bossen. Die plaatsen worden vooral gekozen in functie van een in de omgeving aanwezig risico. Dat kan een opslagplaats zijn, waarin zich uit China of Vietnam geïmporteerde natuursteen bevindt waarvan de verpakking besmet kan zijn met *A. glabripennis*. Er gebeuren ook controles in de omgeving van boomkwekerijen die voor *A. chinensis* gevoelige planten importeerden uit risicolanden. Tot slot werden er ook nog 92 inspecties uitgevoerd in opslagplaatsen van importeurs van risicoproducten,

om er te controleren of de houten verpakkingen beantwoorden aan de ISPM15-norm.

We moeten streng optreden tegen deze nieuwe ziekten en plagen, om onze inheemse plantensoorten te beschermen en de economische belangen van de plantaardige sector te vrijwaren. In mei 2012 nam de Europese Commissie daarom een voorstel voor nieuwe regelgeving aan, waarin de nadruk wordt gelegd op een betere preventie bij invoer en versterkte vroegtijdige maatregelen

tegen uitbraken van dergelijke aantastingen.

Aziatische fruitvlieg

Ook de Aziatische fruitvlieg is bezig aan een opmars (zie *Management&Techniek* 11 van 7 juni). *Drosophila suzukii* staat sinds 2011 op de A2-lijst van EPPO (*European and Mediterranean Plant Protection Organization*), wat betekent dat het aangeraaden wordt om dit als quarantaineorganisme te reglementeren. De EU besloot echter om geen fytosanitaire maatregelen op te leggen, omdat de verspreiding over de hele EU niet meer tegen te houden is. In 2011 werd deze vlieg voor het eerst gemeld in België.

In 2012 werden er vallen geplaatst op 45 plekken in België, waarvan 30 percelen met gevoelig fruit en 15 opslag/verpakkingsplaatsen. Er werden ook 2 vallen geplaatst op grensinspectieposten van de douane en op één erkende inspectieplaats. Op percelen werden de vallen om de 2 weken geïnspecteerd (foto rechts) en bij de opslag/verpakkingsplaatsen en bij invoer wekelijks. Er werden 45 positieve gevallen gevonden op 10 percelen. De vaststellingen gebeurden allemaal laat in het seizoen. Op basis daarvan kan men concluderen dat deze fruitvlieg zich aan het vestigen is in België. Dit jaar wordt de monitoring herhaald om de evolutie te kunnen opvolgen.

De fruitvlieg beschadigt vooral kersen, perziken, pruimen, frambozen, bessen en aardbeien, maar ook andere fruitsoorten. In tegenstelling tot andere fruitvliegjes kan deze soort fruit aantasten dat nog niet helemaal rijp is. De enorme schade, die voornamelijk door de larven wordt veroorzaakt, – afhankelijk van de teelt en het seizoen – leiden tot een gedeeltelijk of volledig oogstverlies. Het insect kan zich goed handhaven in ons klimaat, want het verdraagt temperaturen tussen 0 °C en 30 °C en plant zich snel voort. De levenscyclus duurt 1 tot 2 weken. De economische gevolgen voor de fruittelers zijn dan ook aanzienlijk. Om de verspreiding en vestiging van het insect te vertragen, is het belangrijk een goede teelt-hygiëne aan te houden en aangetast fruit te vernietigen door het te verbranden of dieper dan 50 cm te begraven. Verder onderzoek moet nu doeltreffende bestrijdingsmethoden ontwikkelen. ■

OP ZOEK NAAR DE AZIATISCHE FRUITVLIEG

Het FAVV heeft ongeveer 550 medewerkers die op het terrein werkzaam zijn. Wij liepen een namiddag mee met controleur Tom Degeest tijdens een monitoring van de Aziatische fruitvlieg *Drosophila suzukii*, die eind 2011 voor het eerst werd waargenomen in België. – Jan Van Bavel

De 25-jarige Tom Degeest is sinds oktober 2011 voltijds FAVV-controlleur voor de primaire sector bij de provinciale controle-eenheid (PCE) Vlaams-Brabant. Zijn standplaats is de Greenhill campus in Leuven. Voor hij bij het FAVV aan de slag ging, werkte

hij 2 jaar bij de dienst Pomologie van pcfruit in Sint-Truiden en was hij 3 jaar zelfstandig fruitteiler (appelen en peren) in Halen. "Mijn ervaring in de sector helpt uiteraard bij de contacten met gecontroleerden. Onze afdeling Primaire productie telt een twintigtal mede-

werkers, vrijwel evenredig verdeeld over de plantaardige en dierlijke sector. We voeren controles en microbiologische staalnames uit (op listeria, salmonella, residu's ...) op groenten en fruit, zowel op land- en tuinbouwbedrijven, veilingen als verpakkingsbedrijven. Naast schimmelziektes wordt onder meer ook de aanwezigheid van tripsen en de tomatenmineermot *Tuta absoluta* gecontroleerd. Daarnaast voeren we ook controles op bacterievuur uit bij boomkwekerijen en particulieren. Op land- en tuinbouwbedrijven voeren we naast deze specifieke fytosanitaire controles ook klassieke, onaangekondigde controles uit, onder meer op de spuitlokalen. Bij uitzonderlijke omstandigheden van persoonlijke of familiale aard (huwelijk, overlijden ...) kan een controle worden uitgesteld." De

.....
Om nieuwe introducties te voorkomen wordt fruit dat afkomstig is uit risicolanden gecontroleerd.

controleurs wisselen ervaringen uit via overleg en missies bij de collega's van de provinciale PCE's. Ze volgen ook regelmatig opleidingen om de communicatie met de sector te optimaliseren, zoals cursussen 'omgaan met gecontroleerden en met agressie'. Bij eventuele geschillen kan je bij de ombudsdienst van het FAVV terecht.

Monitoring op *Drosophila suzukii*

Nadat de Aziatische fruitvlieg in ons land eind 2011 voor het eerst werd waargenomen in Oostende, startte het FAVV begin 2012 in samenwerking met andere partners een monitoring op (zie *Management&Techniek* 11 van 7 juni) om de situatie in kaart te brengen. De monitoring van de binnenlandse markt gebeurt op 45 plaatsen verdeeld over heel België: 30 percelen waar 'gevoelig fruit' (braamen blauwbessen, kersen, frambozen, aardbeien en pruimen) wordt geteeld en 15 bedrijven waar het wordt opgeslagen of verpakt. Omdat de internationale handel blijkbaar de oorzaak was van de introductie in België, wordt ook de invoer van dit fruit uit risicolanden gecontroleerd. Van de 537 monsters die vorig jaar werden genomen, testten er 45 positief op

Drosophila suzukii. De positieve monsters kwamen van in totaal 10 percelen in België. Het eerste positieve resultaat werd begin augustus vastgesteld op een perceel in het Vlaams-Brabantse Halle-Booienhoven.

Op het fruitteeltbedrijf en de veiling

Onze eerste halte is het fruitteeltbedrijf Betex in Roosdaal, waar frambozen en aardbeien worden geteeld. Nog voor we het erf oprijden, legt Tom zijn legitimatiekaart van het FAVV tegen de voorruit. Zijn FAVV-badge hangt ook om zijn hals. "Ik stel me spontaan voor en maak meteen duidelijk wat het doel van mijn bezoek is.

vallen. Tom trekt voor elke controle speciale nitrilehandschoenen aan om een eventuele besmetting te vermijden. Hij vervangt in de serre de lokvloeistof, waarvoor meestal appelcider of wijnazijn wordt gebruikt. We zien geen fruitvliegjes in de val. "Ik vervang die vloeistof elke maand, omdat daarna de geurstoffen verminderen. In de percelen vinden we de vliegjes meestal op het einde van het teeltseizoen (augustus-september) terug, maar we inspecteren de vallen tweewekelijks vanaf april tot het einde van de teelt. Bij de veilingen en verpakkingsbedrijven voeren we een wekelijkse controle uit. De tweede stop is bij veiling Bel'Orta in

Op het verpakkingsbedrijf checkt FAVV-controleur Tom Degeest een val op de aanwezigheid van fruitvliegen.

Je kweekt vertrouwen als je dat op een rustige manier doet. Ik behandel iedereen gelijk, op welk bedrijf ik ook ben. Wederzijds respect is heel belangrijk", aldus Tom. De bedrijfsleider is niet aanwezig. Als we de plastic tunnels met frambozenplanten binnengaan, valt aan restanten van verdord fruit op de grond op dat er net geoogst is. Deze sporen worden nog verwijderd, anders zullen ze vliegjes en andere insecten aantrekken. "Zodra de teelt voorbij is, wordt de hele serre overigens opgeruimd tot op de grond en alle nog resterende sporen van de oogst verwijderd", vertelt Tom. De monitoring van de Aziatische fruitvlieg gebeurt met

Zellik. In de laadruimte voor klein- en zachtfruit controleert Tom de val die vlakbij de koelcellen hangt. Ook deze val bevat geen fruitvliegjes. De vallen worden steeds ter hoogte van het gewas geplaatst, ook bij veilingen of verpakkingsbedrijven.

Op het verpakkingsbedrijf

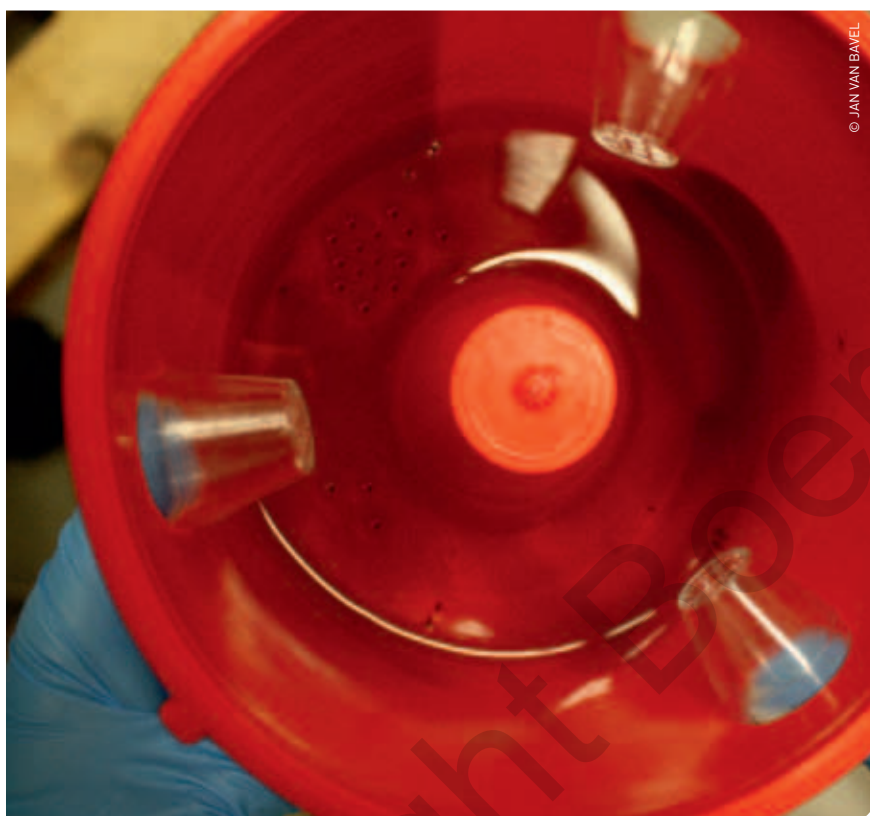
Onze laatste controle gebeurt bij het bedrijf Omnipack Reyniers in Boortmeerbeek, gespecialiseerd in het verpakken van fruit voor groothandel en warenhuizen. In de gekoelde verpakkingsruimte voor zachtfruit vindt Tom een tiental fruitvliegjes in de val. Op het potje van de

monsterneming kleefte hij een uniek monsternummer dat ook op de monsterzak wordt gekleefd. De kwaliteitscoördinator van het bedrijf, die de controle meestal volgt, tekent voor de staalname. Vervolgens steekt Tom het potje met de lokvloeistof en verdachte insecten in een monsternemingszak.

schrijven naar het bedrijf en zullen we het fruit controleren op aantasting door de fruitvlieg.”

Aanbevelingen bij besmetting

Worden er besmette percelen gevonden, dan krijgt de bedrijfsleider een brief met aanbevelingen om een behandeling met

In de val zijn duidelijk fruitvliegjes te zien. Uit nader onderzoek moet blijken of het over de Aziatische fruitvlieg gaat.

Daarna vult hij een monsternemingsverslag in, dat de gegevens van de staalname vermeldt. Een kopie van dat verslag moet het gecontroleerde bedrijf 5 jaar bijhouden. Het monster zal hij bij zijn terugkomst op de PCE naar het labo sturen voor identificatie van de vliegjes. “Na de analyse door het labo, die 2 à 3 dagen in beslag neemt, kunnen groothandels en bedrijven via Foodweb op onze website (www.favv.be/foodweb-nl) elke controle die op hun bedrijf is uitgevoerd raadplegen, alsook de analysesresultaten. Bij een gunstig resultaat doen we geen aanvullende melding aan het gecontroleerde bedrijf. Maar is het resultaat ongunstig (en is de Aziatische fruitvlieg dus aangetroffen in de staalname), dan sturen we een aangetekend

een insecticide uit te voeren, waar mogelijk de planten hermetisch af te dekken met een fijnmazig gaas, eventueel de oogst van het fruit vroeger te plannen en besmette vruchten te verwijderen. Er zal ook een continue inspectie van de partijen fruit plaatsvinden. Aangetast fruit moet worden vernietigd of (indien mogelijk) uitgesorteerd. “De bedoeling is om de controles die dit jaar nog gebeuren, te vergelijken met die van vorig jaar en zo de evolutie van de verspreiding van *Drosophila suzukii* in kaart te brengen”, besluit Tom. ■

Op de zetel van Diergezondheid Vlaanderen (DGZ) in Drongen hadden wij met directeur Denis Volckaert, teamleider herkauwers Koen De Bleecker en verantwoordelijke voor het Abortusprotocol Hans Van Loo een gesprek over opkomende dierziekten. In het kader van het vernieuwde sanitair beleid werd een meerjarenovereenkomst tussen het FAVV en DGZ afgesloten voor de periode 2011-2015. Het intensief monitoringsprogramma in het kader van de brucellosebestrijding werd terugschroefd en de programma's werden meer georiënteerd naar bredere monitoring en preventie. In zekere zin kunnen we spreken van een soort van tweedeling bij de bestrijding van dierziekten. De ziekten met een economische impact voor de sector (bijvoorbeeld IBR, paratuberculose, BVD ...) worden 'bestuurd' door de sector vanuit het Sanitair Fonds. De ziekten met gevaar voor overdracht naar de mens (zoönosen) worden vanuit het FAVV opgevolgd. Iedere ziekte heeft natuurlijk zijn eigen karakteristieken en zijn eigen aanpak. Overigens is bij een nieuwe ziekte in het begin nog niets geweten over het mogelijke zoönotisch aspect.

.....
Dankzij het abortusprotocol werden 2 uitbraken van brucellose gedetecteerd.
.....

Abortusprotocol

Het is wettelijk verplicht alle abortussen te laten onderzoeken in het kader van brucellose (rundvee, schapen en geiten) en Q-koorts (schapen en geiten). Maar in de praktijk worden niet alle verwerpingen aangegeven. Het huidige Abortusprotocol is in voege sinds oktober 2010 en is erop gericht om de oorzaak van abortus bij runderen te onderzoeken. Het blijft een prima instrument om brucellose te detecteren (zoals gebleken is uit de ontdekking van de laatste 2 brucellose-uitbraken), maar het biedt ook bredere analyses aan. Dat maakt het voor de veehouder interessant. Die krijgt zo een beter zicht op de oorzaken van abortus en op wat hij moet doen om het probleem op te lossen. Om het helemaal aantrekkelijk te maken, worden de ophaling en het onderzoek gefinancierd

SPEURTOCHT NAAR NIEUWE OF HEROPDUIKENDE ZIEKTEN

Door nationale en internationale samenwerking is de kans klein dat een nieuwe opkomende dierziekte lang onder de radar blijft. DGZ is samen met al zijn partners bijzonder waakzaam. Door de inzet van verscheidene tools (Abortusprotocol, Aankoopprotocol, Veepeiler ...) wordt het net rond gekende en nieuwe ziekten steeds dichter aangespannen. – *Luc Van Dijck*

door het FAVV en wordt de dierenarts betaald vanuit het Sanitair Fonds. In 2012 werden 6134 abortussen onderzocht. Dat is aanzienlijk meer dan de vorige jaren, vermoedelijk door het schmallenbergvirus. DGZ kan in 40 tot 45% van de gevallen een vermoedelijke diagnose stellen (Neospora, BVD, bacteriële infecties ...). De overige 55 à 60% zijn te wijten aan andere oorzaken zoals genetische afwijkingen, voedingsfouten, foute behandelingen en andere externe oorzaken zoals bijvoorbeeld een slechte kwaliteit van de aangeleverde stalen. Na enkele aanpassingen aan het oorspronkelijke Abortusprotocol worden

sinds 1 maart 2012 op de foetussen volgende analyses verricht (foto boven): BVD, Q-koorts, bacteriologie en mycologie, blauwtong en het schmallenbergvirus (SBV) bij relevante aangeboren afwijkingen. Daarnaast zijn er analyses op de nageboorte (brucellose-bacteriologie) en serologie op het moederdier (brucellose en neospora). Zoals gezegd wordt dit basispakket – net als de ophaling – gefinancierd door het FAVV. Daarnaast biedt DGZ sinds 1 maart 2012 tegen betaling nog een aantal voor abortus relevante extra onderzoeken aan. Zo kan er gescreend worden op salmonella, leptospirose, chlamydia en weidekoorts

(veroorzaakt door *Anaplasma phagocytophilum*). Weidekoorts is een ziekte die via teken wordt overgedragen en die de weerstand van de dieren ondermijnt en een mogelijke oorzaak van late abortus kan zijn. Dat is gebleken uit onderzoek van het abortusprotocol en Veepeiler Rund in 2012.

Netwerk

DGZ is een partner binnen een sterk netwerk in Europa en heeft goede relaties met nationale en internationale partners. De samenwerking maakt de sterkte van het geheel uit. Het komt erop aan goed het overzicht te bewaren. In Vlaanderen

laten programma's zoals Veepeiler en het Aankoopprotocol die medegefinancierd worden door het Sanitair Fonds, een zekere flexibiliteit toe om bepaalde aspecten nader te onderzoeken en om de insleep van risico's beter te beheersen. Het Abortusprotocol, het Aankoopprotocol en Veepeiler spelen een belangrijke rol in de opsporing en beheersing van (nieuwe) ziekten. Dankzij het Abortusprotocol kon in 2012 ook het schmallenbergvirus van kortbij worden opgevolgd. Het Abortusprotocol is dus een ideaal middel zijn om dergelijke (*re*)emerging diseases te monitoren. Ook de serotheek (waar alle serumstalen bewaard worden) bewijst zijn groot nut. Uit analyse van stalen uit de serotheek kon retroactief vastgesteld worden dat het schmallenbergvirus hier in augustus 2011 is binnengekomen.

Kleine herkauwers

Nieuwe opkomende dierenziekten zoals Q-koorts (vooral bij geiten), blauwtong en het schmallenbergvirus (vooral bij schapen) kenden een dramatischer verloop bij schapen en geiten dan bij runderen. Bij kleine herkauwers zien we ook meer zoönotische ziekten zoals campylobacter, listeria, Q-koorts, toxoplasma ... Vooral Q-koorts was de reden om ook voor kleine herkauwers een abortusprotocol op te starten. Op een totaal van 26.000 beslagen van schapen en geiten, werden in 2012 slechts 287 abortussen binnengebracht voor onderzoek, waarvan dan nog het merendeel (177) in het begin van 2012 op verdenking van het schmallenbergvirus. Door het kleine aantal is het moeilijk om hier correcte uitspraken te doen over de abortusoorzaken.

Band DGZ-dierenarts-veehouder

Samenwerking op bedrijfsniveau tussen DGZ, bedrijfsdierenarts en veehouder is zo mogelijk nog belangrijker. Als brug tussen de overheid en de veehouders en praktijkdierenartsen kan DGZ maar goed functioneren als deze dienst het vertrouwen geniet van alle partners. In dit opzicht is het goed om te zien dat DGZ steeds meer een positief imago geniet bij de veehouders en de dierenartsen.

In de val gelokt!

Verschillende door vectoren (muggen, knijten en teken) overgedragen ziektes (West-Nijlvirus, theileriosis, babesiosis, blauwtongvirus en recentelijk ook het schmallenbergvirus) zijn de laatste jaren

in België of elders in Europa opgedoken. Sommige ziekten konden zich verspreiden. Sinds decennia heeft het Instituut voor Tropische Geneeskunde ervaring opgebouwd op het vlak van vectoren. "Sinds april 2013 worden mogelijke wegen voor import van exotische vectoren (muggen en knijten) en hun pathogenen gesurveilleerd en geïdentificeerd in opdracht van het FAVV. Hiertoe plaatsen we lichtvallen, CO₂-vallen en eilegvallen en zoeken we regelmatig naar muggenlarven", vertelt Isra Deblauwe van het Tropisch Instituut. "Mogelijke importplaatsen zijn luchthavens, havens, opslagplaatsen van geïmporteerde Lucky bamboe, gesneden bloemen, fruit en groenten

tong en *african horse sickness*) al aanwezig zijn. Die kunnen via vrachtwagens en personenauto's meereizen tot hier. Ook opkomende tekensoorten en door teken overgedragen ziektes worden gemonitord van september tot mei op plaatsen waar de teek al gekend is en op plaatsen waar zijn aanwezigheid vermoed wordt (natuurgebieden waar uitwisseling van vee/paarden uit besmette gebieden plaatsvond). Dit gebeurt door te vlaggen (een wit stuk katoen door de vegetatie trekken) of door collecties met de hand. Tot nu toe werden geen exotische muggen en knijten gevangen op de importplaatsen. Wel werd de hondenteek of koeienteek (*Dermacentor reticulatus*) vorig jaar

1 Knijten (*culicoides*), die vooral actief zijn bij schemering, worden aangetrokken door de lichtval. Ze worden door een ventilator naar beneden gezogen in een collectiebeker met 60% ethanol (alcohol). 2 De CO₂-val is vooral bedoeld om muggen te vangen, maar vangt ook knijten. De val simuleert de adem van mens en dier (propaangas wordt omgezet in CO₂, warmte en vocht). De insecten worden in de diepvries gedood en bewaard.

en opslagplaatsen van geïmporteerde tweedehands banden. We denken ook aan parkings langs snelwegen aan onze grenzen met gekoloniseerde gebieden uit Zuid-Europa waar de tijgermug *Aedes albopictus* (belangrijke vector van *dengue*, *chikungunya*, west nile) en de knijt *Culicoides imicola* (belangrijke vector van blauw-

gevangen tijdens de winter- en lenteperiode. De screening naar ziektekiemen loopt nog. *Dermacentor reticulatus* is een belangrijke vector van *Babesia canis* (ziekte bij honden) en *B. caballi* (ziekte bij paarden). ■